

25 jaar opbouwwerk in Brussel

een overzicht

Samenlevingsopbouw Brussel bestaat 25 jaar. Dit kwarteeuw werken in de hoofdstad werd verwerkt in een overzichtstentoonstelling die te bezichtigen was op de feesthuldiging van 25 jaar Samenlevingsopbouw Brussel op 27 maart 2009. In deze overzichtstekst – dat reeds in een andere vorm n.a.v. 20 jaar RisoBrussel is verschenen in ons tijdschrift Opbouwwerk Brussel nummer 79 – vindt u de grote lijnen terug waarop deze tentoonstelling was gebaseerd.

Deze overzichtstekst is opgebouwd rond een centraal gedeelte waarin we de projectwerking van Samenlevingsopbouw Brussel de revue laten passeren. Opbouwwerkprojecten, methodisch geleide activiteiten met en door maatschappelijk kwetsbare groepen rond probleemoplossing in hun leef- en woonomgeving, zijn en blijven de belangrijkste opdracht van Samenlevingsopbouw Brussel. Deze projecten, over de tijd gespreid, ontstaan en evolueren niet in het luchtledige. Ze pogen antwoorden te geven op ontwikkelingen in de stad. Vandaar een eerste deel waarin we met zevenmijlslaarzen de stad tussen 1984 en 2009 proberen te “grijpen” in die facetten waardoor het opbouwwerk zich meer bepaald heeft laten sturen. Ook in de overzichtstentoonstelling werden er naast een overzicht van 25 jaar opbouwwerkprojecten op de tijdslijn enkele markante gebeurtenissen in Brussel als belangrijke bakens aangegeven.

Noot : er wordt in de tekst overal melding gemaakt van Samenlevingsopbouw Brussel ook al wordt deze benaming pas sinds 2006 gebruikt. Voorheen heetten we RisoBrussel – Regionaal Instituut voor de Samenlevingsopbouw. Om het lezen te vergemakkelijken werd ervoor geopteerd om overal de huidige benaming te gebruiken.

Over ontwikkelingen in de stad

Wie na een afwezigheid van 25 jaar op verkenning gaat in en rond het stadscentrum zal zich, geconfronteerd met zijn herinneringen, welhaast in een andere stad wanen. Enkele voorbeelden maar: op de Noord-Zuid as is de Koning Albert II-laan quasi over de ganse lengte met glazen kantoorgebouwen volgebouwd. In een vaag naar de middeleeuwen verwijzende bouwtrant heeft een hotelketen voor het Centraal Station postgevat. De onmiddellijke omgeving van het Zuidstation is na het verdwijnen van Côte d'Or helemaal onherkenbaar geworden en nog steeds heerst er een allesvernietigende bouwwoede. Op de Oost-West as domineert Europa meer dan ooit het Leopoldskwartier terwijl de Leopold II-laan na het "verlies" van zijn viaduct een grondige facelift werd bezorgd. In de kanaalzone zindert het van (bouw)activiteiten en is de 'waterfront' een aantrekkelijke woonomgeving geworden voor hen die er geld kunnen voor neerleggen. Minder spectaculair maar daarom niet minder betekenisvol is de grondige opknappbeurt van enkele centraal gelegen woonwijken die, afgaande op de aard van de winkels en de vele terrassen weer veel teken van leven vertonen. Men zou zo nog even door kunnen gaan. Meest opmerkelijk is wellicht het gegeven dat veel van deze transformaties zich in de laatste vijftien jaar hebben gerealiseerd en pas halverwege de jaren negentig in een stroomversnelling raakten.

Anderzijds, en ogenschijnlijk in tegenstelling met de eerste indrukken van iemand die na 25 jaar de stad opnieuw betreedt, blijft er het feit dat de armoede, waar men in 1984 al niet naast kon kijken, er tot op de dag van vandaag persisteert. In feite gaat het in rapporten en publicaties over de armoedeproblematiek en de grootstadsproblemen toen en nu over dezelfde thema's zoals daar ondermeer zijn: huisvesting, inkomen, tewerkstelling, ruimtelijke ordening, veiligheid, samenleven... We hebben hierboven bewust het woord ogenschijnlijk gehanteerd. In feite is er geen sprake van enige paradox want de *swung* die over Brussel golft en die als realiteit letterlijk de ogen verblindt, is bij nader toekijken toch ook schijn. Armen zijn zichtbaar in het straatbeeld aanwezig. De welzijnsvoorzieningen, de OCMW's op kop, blijven kraken onder de last van de maatschappelijke vraag. Brussel blijft met grote voorsprong koploper inzake buurten (statistische sectoren) die een groot aantal kansarmoede-indicatoren combineren. Hier is de armoede niet alleen sterk geconcentreerd, ze is er vaak ook verdoken, niet geregistreerd en bvb. aan de oppervlakte komend in gevallen van huisjesmelkerij. Die andere zijde van de medaille wijst er op dat Brussel zowel tot de rijkste regio's van Europa behoort en tegelijk ook de grootste armoede (in Belgisch verband) concentreert. De tegenstellers hebben zich ruimtelijk verder verdiept en anders dan in het begin van de jaren tachtig, waar het vooral ging om het contrast van een rijke periferie tegenover een verarmd, "uitgehoud" stadscentrum, ligt deze basistegenstelling lang niet meer zo eenduidig waar het dat stadscentrum betreft. Ook hier haken arme en rijke (opgevoerde) buurten in mekaar en de trend is dat deze laatste hun opmars verder zetten.

In 1993, naar aanleiding van 10 jaar RisoBrussel schreven we : “ *Het economisch herstel in de periode 1985-1990 verliep parallel met de opkomst van de ‘nieuwe stedelijkheid’. De binnenstad werd herontdekt en dat was te zien aan nieuwe speculatie, grootschalige bouwprojecten en een hernieuwde interesse voor de culturele uitstraling van Brussel. Ook de term sociale verdringing maakte opgang. Het werd niet met zoveel woorden gezegd, maar de overheersende trend in beleidsmiddens (vooral maar niet alleen op gemeentelijk vlak) was erop gericht die verdringing te stimuleren als een afdoende remedie tegen de sociale kankers in de binnenstad en als uitweg uit de financiële crisis. Nieuwe, beter gesitueerde bewoners kwamen zich vestigen en de autochtone, veelal kansarme bewoners van vreemde en Belgische origine kwamen steeds meer in de kou te staan al was het maar omdat huurprijzen razendsnel stegen*”. In feite beschreven we hiermee het beginpunt van een evolutie, maar de observaties zijn nog altijd helaas hoogst actueel.

Vanuit ons hedendaags standpunt bekeken valt deze terugblik op een scharniermoment. Er was de derde ronde van de staatshervorming geweest in 1989 die op het niveau van het Gewest (en de Vlaamse en Waalse Gemeenschap via de gemeenschapscommissies) de structurele voorwaarden creëerden om belangrijke impulsen te geven aan de stadsvernieuwing. Dat deze impulsen gekanaliseerd werden via archaïsche gemeentestructuren was hoogstens een vertragende factor. De Gewestregering vertaalde stedelijke ontwikkelingsplannen in een Gewestelijk Bestemmingsplan (1998) en startte vanaf 1993 een naar Brusselse normen vrij ambitieus programma voor stadsontwikkeling via de wijkcontracten.

Van twee kapitale gebeurtenissen maakten we in 1993 geen gewag, al blijkt dat ze tot op vandaag de stedelijke context diepgaand beïnvloeden :

1. Begin de jaren negentig werd het Europese huis grondig gereorganiseerd via een uitgebreide Unie wiens werking voortaan aan de kiezer werd voorgelegd. Brussel kreeg definitief het statuut van hoofdstad van Europa. Dit statuut verhoogde alleszins de druk op de stad (cfr. Het gezegde van G. Van Istendael: Brussel is te klein voor Europa). Het slopen van het ijzeren gordijn (1989) en vooral de implosie van de Sovjet-unie (1991) markeren het einde van de ‘korte twintigste eeuw’ en zullen voor toekomstige historici de orde van grote bezitten van data als 1789 en 1914. Met alle respect voor de Westerse kijk op het wereldgebeuren, maar in dat licht is “september 2001” veeleer een naschok. Deze naschok heeft ons wel duidelijk gemaakt dat we in een weliswaar geglobaliseerde maar instabiele wereld zijn beland waar oude machtscentra zich pogen te handhaven en nieuwe hun opwachting maken. Deze nieuwe geopolitieke verhoudingen zien we ook in de dagelijkse stedelijke realiteit: economische en politieke vluchtelingen uit het oost-blok en Zwart-Afrika; verhoogde etnische spanningen tegen een achtergrond van een zich doorzettend religieus en cultureel integrisme; een vertalen van samenlevingsproblemen in veiligheidsproblemen.

2. We zagen ook een verder doordringen van het primaat van het marktdenken in de staatshuishoudingen. In deze laatste context is er niet alleen een opgaande beweging naar supra- en buitennationale beslissingsruimtes, ook de beweging naar onder, naar regio's, steden en stadsgewesten maakt deel uit van de aan gang zijnde herschalingsprocessen. Steden treden in concurrentie met mekaar en moeten zich via city-marketing en een aantrekkelijke stedelijke context een gunstig investeringsklimaat verwerven – zoals recentelijk het Plan voor de Internationale Ontwikkeling voor Brussel aantoonde. De toegenomen aandacht voor wijkontwikkeling en stedelijke leefbaarheid moet vooral vanuit deze economische herschaling begrepen worden. Deze herschaling neemt meer als een “objectieve” kracht dan als een geëxpliciteerd motief de rol van motor van wijkontwikkeling op zich. Een en ander verklaart de ambivalenties en tegenstrijdigheden waaraan wijkontwikkelingsprogramma's vanuit het standpunt van welzijns- en opbouwwerkers blootstaan. De meest in het oog springende is wel deze tussen het discours van wijkontwikkeling als armoedebestrijding en de realiteit van wijkontwikkeling als city-management en armoedeverdringing. De trend armoede niet ten gronde te bestrijden als wel uit het stedelijk weefsel te bannen toont het repressieve gelaat van de (neoliberale) stad: in naam van de fysieke leefbaarheid worden stadsdelen opgewaardeerd ten koste van minder draagkrachtige groepen voor wie een louter materiële aanwezigheid niet langer betaalbaar is. In naam van de sociale leefbaarheid wordt een vorm van sociale cohesie gepromoot die een consensusopvatting verraadt over hoe achtergestelden zich horen te gedragen in een visie op het goede leven die door elites wordt bepaald.

Projecten op de tijdslijn

Voor een overzichtelijke presentatie van 25 jaar gepresteerd opbouwwerk kan men diverse indelingen volgen: chronologisch, thematisch, territoriaal. Geen enkele is zuiver aan te houden. Daarom kiezen we voor een pragmatische aanpak waarin we beginnen met enkele thematische werklijnen in 1984 op te pakken en in de tijd verder te gaan tot de meer integrale wijkontwikkelingsaanpak vanaf de tweede helft van de jaren negentig en het nieuwe accent op het recht op wonen vanaf 2003. Heel wat van deze sporen uit de beginperiode zijn nog altijd te traceren, zij het buiten Samenlevingsopbouw Brussel in verzelfstandigde vorm. Anderen hebben opgehouden te bestaan, ofwel omdat een (materiële) ingreep tot resultaten heeft geleid, hetzij omdat de aanvankelijke doelstellingen te hoog gegrepen waren of de randvoorwaarden er niet waren om de levensvatbaarheid van initiatieven te verzekeren. Nog andere sporen werken in een geëvolueerde vorm onverminderd door in de actuele projectuitwerking van Samenlevingsopbouw Brussel.

De beginfase : dienstverlening aan doelgroepen, huisvesting en ruimtelijke ordening

Buurtgerichte bejaardenwerking

Een belangrijk aandachtspunt in de beginjaren was het buurtgericht werken met ouderen rond de uitbouw van (lokale) dienstencentra. In de pioniersfase ging het om twee projecten in de Noordwijk en in De Kat (Ukkel). Al vlug werden de inspanningen verdubbeld door initiatieven voor te bereiden in de Begijnhofwijk, in de Havenwijk, in Koekelberg en Molenbeek-centrum. Telkens was het opzet een samenwerkingsverband met een OCMW of een rusthuis (bvb. Home Jourdan in Koekelberg). Dit opzet kan in feite niet geslaagd genoemd worden. De werking in de Begijnhofwijk profileerde zich als de autonome werking Het Anker. Het gemeentelijk initiatief in Koekelberg stierf een stille dood, eens het opbouwwerk de werking had overgedragen. De inspanningen in de Havenwijk stootte op een njet van het Molenbeekse OCMW. Wel ontwikkelde zich een privé-initiatief rond de (restaurant-) werking van het gemeenschapscentrum De Vaartkapoen (onder stimulans van het opbouwwerk).

Deze werkingen vormden de motor voor intens beleidsvoorbereidend werk wat resulteerde in Vlaamse erkenningen vanaf 1985 en nieuwe zuurstof vanuit de Brusselse verordening op de dienstencentra (1995). De insluiting van de werksoort in het thuiszorgdecreet (1998) zorgde voor de ultieme impuls: momenteel zijn er 11 lokale dienstencentra operationeel en ze vervullen een steeds belangrijkere functie in het thuiszorgnetwerk en binnenkort ook binnen de uitgetekende woonzorgzones. Samenlevingsopbouw Brussel was jarenlang ook het bindend element voor de identiteit en de belangenbehartiging van al deze initiatieven en dit via het **Brussels Overleg Dienstencentra**. In 2008 heeft het BOD zich verzelfstandigd als een aparte organisatie.

Huurdersunies

Vanaf het begin bekommerde Samenlevingsopbouw Brussel zich om de preciaire situatie van migranten op de huisvestingsmarkt door met de uitbouw van Huurdersunie Noordwijk een initiatief toe te voegen aan de enkele reeds bestaande en, ten tweede, een bestaand initiatief, ALMK-Molenbeek gedurende een 3-tal jaar met personeel te ondersteunen. Naast het veldwerk werden ook belangrijke inspanningen gedaan om het model Huurdersunie via studiedagen te promoten. Ook ligt Samenlevingsopbouw Brussel aan de wieg van de overkoepelende Brusselse Federatie van Huurdersunies (FEBUL) een initiatief dat na heel wat inspanningen op ondersteuning vanuit het Brussels Gewest kan rekenen en nu, verzelfstandigd (vanaf 1996) voor de belangenbehartiging van de Brusselse initiatieven instaat.

Verhogen betaalbare en kwaliteitsvolle woningen

Net als nu was dit in de jaren '80 een opdracht van eerste orde, gelet op de algehele verloedering die sommige centrumwijken toen tentoon spreidden. Deze taakstelling had 3 aanknopingspunten: herwaardering van een bewoond patrimonium, terug brengen op de huisvestingsmarkt van een leegstaand patrimonium, aangroei voor de sector van de sociale huisvesting. Zo was t.a.v. het eerste aanknopingspunt vernieuwbouw van de volkshuisvesting in de tuinwijk Het Rad (Anderlecht) een belangrijk aandachtspunt voor het opbouwwerk. De inspanningen rond het leegstaand patrimonium van de stad Brussel in de Harmoniewijk hebben, vanuit een voorbeeldfunctie, tot belangrijke realisaties geleid en was katalyserend voor de heropleving van de Harmoniewijk: het aanhoudend verzet tegen de voortdurende proliferatie van de kantoorzone in de Noordwijk heeft bovendien het zuidelijke deel van de Antwerpsesteenweg bij wijze van compensatie, voorbestemd tot zone van sociale huisvesting (project Batipromo - Lakense Haard).

Saneren in de sector van de gemeubelde kamers

In de jaren '80 was de stuitende situatie die heerste in de nauwelijks gereguleerde sector van de “gemeubelde” kamers een even treurige als niet onderkend maatschappelijk fenomeen. Deze “branche” van de huisvestingsmarkt was dan ook bij uitstek het terrein van de huisjesmelkers ten behoeve van de armsten. Het mag tot de verdienste van Samenlevingsopbouw Brussel gerekend worden om deze schandelijke toestanden, in samenwerking met Buurtwinkel Bijstandswijk, zoniet uit de wereld geholpen, dan toch op de landkaart van de sociale problemen in Brussel gezet te hebben. Er werd een werking met gemeubelde kamersbewoners uitgebouwd, samengewerkt met eigenaars rond model gemeubelde kamers en een model huurcontract. Dit alles resulteerde in 1994 uiteindelijk in een ordonnantie op de gemeubelde kamers in Brussel. Dat het probleem hiermee niet van de baan is bewijzen de gebrekkige toepassing en naleving van deze ordonnantie – ondertussen sinds 2004 een plaats gekregen binnen het kader van de Brusselse Huisvestingcode – en vooral het feit dat de huisjesmelkerij anno 2009 (via matrassenverhuur) nog steeds welig tiert. Eén van de belangrijke nevendoelestellingen bij deze werking was bij openbare instellingen als OCMW's en grote structurele eigenaars (zoals gemeentelijke overheden) het besef te doen groeien dat zij een sociale en voorbeeldfunctie bezitten door een gedeelte van hun patrimonium ook open te stellen voor de meest kansarme doelgroepen. Het heeft lang geduurd vooraleer dit besef begon door te dringen en met mondjesmaat werd gerealiseerd. Een voorbeeld hiervan was een project van transit-huisvesting in Laken, in samenwerking met het OCMW van Brussel en de Koning Boudewijnstichting (1991). Dit project van 4 jaar was er op gericht stabiele oplossingen te creëren voor personen/ gezinnen met een laag inkomen en die met acute huisvestingsproblemen geconfronteerd worden. Dit project is momenteel een onderdeel van het voorzieningennetwerk van het OCMW van Brussel.

Sociaal restaurant Bijstandswijk

In de aanloop naar het gemeubelde kamerproject was het zaak te werken rond een groepsbindend thema. Dit was het kookproject voor alleenstaande mannen (belangrijkste doelgroep bij gemeubelde kamers). Gezonde voeding als basisbehoefte bleek inderdaad een geschikte ingang om aan groepsvorming te doen. Hieruit werd het model sociaal restaurant ontwikkeld. Hoofdaccent lag op de zelfwerkzaamheid van de kookgroep in het beheer van het restaurant. Professionele inbreng kwam er eerst van Samenlevingsopbouw Brussel. Vervolgens werd het project ingesluisd in het tweede armoedeprogramma van de Europese Gemeenschap (Grootstedelijk Armoedeproject Brussel) waarin tijd kon vrijgemaakt worden voor methodische verdieping. Met de afloop van het GAB werd de verzelfstandiging van dit in aanvang opbouwwerkproject urgent. Het sociaal restaurant vond nog enige tijd onderkomen bij het **Vlaams Fonds voor de Integratie van Kansarmen (VFIK)**. De heroriëntatie van dit fonds in het SIF, de grondige demografische verschuivingen in de Bijstandswijk en de matige belangstelling van de overheid om dit model van armoedebestrijding te honoreren bracht een ernstige malaise te weeg. Een poging om naast de traditionele oudere en gesetelde doelgroep een nieuw potentieel aan te boren via jongeren - politiek vluchtelingen - veroorzaakten interne spanningen. De verhuis van de Buurtwinkel naar de Anneessenswijk betekende het definitieve einde van dit project.

Vrouwenemancipatiecentrum Camelia

In dat opzicht had het emancipatiecentrum Camelia meer geluk. Dit initiatief ontstond in feite als uitloper van de projectdynamiek in de Begijnhofwijk die was opgestart rond de ouderenwerking en al vlug, begin jaren '90 uitwaaierde naar activiteiten rond de sociale woningbouw in de Houthulstbos- en Timmerwerfkaai. Hierin ontstond een huurderswerkgroep, voornamelijk bestaande uit vrouwen. Deze werkgroep verruimde haar activiteiten en riep een wijkgerichte ontmoetingsplaats in het leven. In 1997 wordt Camelia als zelfstandige vzw boven de doopvont gehouden. Ter ontlasting van het opbouwwerk worden middelen gezocht in het toenmalige integratiebeleid. Momenteel maakt Camelia deel uit van Link=Brussel vzw – een erkende werking in het kader van het minderhedendecreet. Niet zozeer met Camelia als wel met het onthaal-en steunpunt voor mensen zonder wettig verblijf De Meeting – een andere deelwerking van Link=Brussel vzw – is er momenteel een samenwerking lopende rond een opstartend opbouwwerkproject voor mensen zonder wettig verblijfsstatuut.

Leopold II-laan

Samen met de Noordwijk, het Europakwartier en de omgeving van het Zuidstation is de as van de Leopold II-laan het strategisch knooppunt waarrond de herwaardering van de Brusselse binnenstad zich naar het eind van de jaren '80 gaat uitkristalliseren. De afbraak van het viaduct en de heraanleg van de laan zowel onder- als bovengronds trekken een nooit geziene speculatie in het vastgoed op gang. Eigenaars van woningen krijgen promotoren over de vloer die grote bedragen op tafel leggen om deze eigendommen te verwerven. Tegelijk past dit in een strategie om het kantoorareaal op en rond de Leopold II-laan drastisch uit te breiden. Vanuit de overweging dat de bewoners na de bouw van het viaduct jarenlang aan hun lot werden overgelaten en nu na de afbraak ervan tegen betaling (waar het eigenaars betreft) dreigen verdrongen te worden, besluit het opbouwwerk tot een verzet tegen deze gang van zaken. Dit verzet culmineert in een groots opgevatte tentoonstelling rond een alternatieve toekomst voor de Leopold II-laan (1989). Tevergeefs echter. Economische en gemeentelijke belangen lijken nog steeds met mekaar verstrengeld zodat het bij deze strijd van bewoners in feite gaat om een ongelijke strijd en een achterhoede gevecht waarin speculanten grotendeels hun slag thuishalen. In dergelijk project botst het opbouwwerk op de limieten van zijn ambities. Anderzijds kan niet worden ontkend dat bewonersondersteuning via tijdige informatie deze wel sterker doen staan in onderhandelingen en het onderste uit de kan kunnen halen in het overigens niet te sturen proces.

Met de Noordwijk eerst, daarna de Leopold II-laan en nog later de genoemde wijken in het Leopold-kwartier en rond het Zuidstation is in Brussel terug aangeknoopt met het tijdperk van grootschalige en geplande wijkontwikkeling. Dit heeft niet enkel te maken met stadssociologische processen die zich internationaal doorzetten (nieuwe stedelijkheid en de herontdekking van de binnenstad) maar ook met het samenvallen in Brussel met de institutionele hervormingen (1989) die een eigen beleid mogelijk maken en inderdaad aan de basis liggen van een hausse aan stadsontwikkelingsplannen en wijkontwikkelingsinitiatieven vanaf het begin van het laatste decennium van de vorige eeuw.

Onderweg naar sociale wijkontwikkeling: economische projecten en sociaal beheer van woningen

Economie en tewerkstelling

Dat het zwaartepunt van de werking lag op dienstverlening in de welzijnsfeer en op het vlak van huisvesting en ruimtelijke ordening, deed Samenlevingsopbouw Brussel de ogen niet sluiten voor een essentieel element in de armoedeproblematiek: het gebrek aan inkomen door uitsluiting uit of afwezigheid op de arbeidsmarkt. Slechts vanaf het meerjarenplan (1991-1996) wordt dit besef vertaald in enkele projecten waarvan verwacht werd dat ze de specifieke (en beperkte) bijdrage van het opbouwwerk aan het crisisdebat zouden kunnen honoreren :

Project wonen-werken in de Gierstraat

Via het werkproject wonen-werken konden telkens een 15-tal langdurig werklozen vanuit OCMW-Brussel werkervaring opdoen in een renovatieproject van de Brusselse Haard (blok Gierstraat, 65 panden) dat in verschillende fasen verliep. Een minderheid van deze mensen vond achteraf werk. Enkele stroomden door naar andere opleidingsinitiatieven. Bedoeling was ook dat deze mensen geherhuisvest zouden worden in de gerenoveerde woningen. Dit werkdoel werd maar zeer ten dele gerealiseerd omdat het opbouwwerk geen greep kreeg op het toewijzingsbeleid van de huisvestingsmaatschappij waarmee zijn afhankelijkheid in samenwerkingsverbanden nogmaals werd onderstreept.

Het strijkwinkelproject

In 1992 werd het opstarten van een kleinschalig bedrijf in overweging genomen. Het zou gaan om een tewerkstellingsproject met en voor vrouwen en het geheel werd uitgewerkt in de richting van een strijkwinkel. Aan de start gingen 2 jaar van intens onderzoek naar haalbaarheid, rendabiliteit en toestand van de markt vooraf. De lat lag hoog want er werd uitgegaan van een zelfbedruipend project, zonder loonsubsidiëring, terwijl men toch wou rekruteren onder personeel dat omwille van sociale omstandigheden begeleiding behoeft. Het bedrijf heeft 2 jaar gewerkt en moest er uiteindelijk om redenen van rendabiliteit mee ophouden. Vele oorzaken liggen aan de basis van dit mislukken, waaronder: een moeilijke doelgroep, een vijandige sector van de wasserijen, een onvoldoende grote vraag, het afwezig blijven van overheidsmaatregelen die de vraag hadden kunnen stimuleren. Tegenwoordig zijn er meerdere strijkwinkels werkzaam. In dit opzicht heeft de strijkwinkel van Samenlevingsopbouw Brussel als pionier de wet van de remmende

voorsprong moeten ondergaan. Het initiatief was ook leerzaam omdat het besef groeide dat bedrijfslogica en opbouwwerklogica twee andere werelden zijn. Vandaar de beslissing om zich niet meer in economische initiatieven te begeven, tenzij om in een samenwerkingverband de link te leggen met de achtergestelde, laaggeschoolde doelgroepen. Daarnaast heeft Samenlevingsopbouw Brussel door vanaf 1996 een halftijdse staffijd vrij te stellen een belangrijke impuls gegeven aan de oprichting van het Overleg van Opleidings- en Tewerkstellingsinitiatieven (OOTB) in 2006 overgegaan in Tracé Brussel vzw - het aanspreekpunt voor de Nederlandstalige sector beroepsinschakeling in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Sociale begeleiding en buurtbeheer

Vanaf 1989 zet Samenlevingsopbouw Brussel haar eerste passen in het werkingsconcept van buurtbeheer en sociale begeleiding. Het kader is de sociale huisvesting en het werk speelt zich af in de driehoek tussen opbouwwerker, huurder en verhuurder (beheer van de huisvestingsmaatschappij) rond 3 assen: de materiële woonomstandigheden, de relatie huurder-verhuurder en het samenleven tussen huurders onderling, datgene wat men later sociale cohesie zal noemen. Het eerste project gaat van start in de sociale hoogbouwwijk Peterbosspark waar de werkpunten zich concentreren op het opzetten van een sociale huurdersvereniging, de realisatie van een overlegstructuur met huisvestingsmaatschappij ASSAM en de ondersteunende buurtanimatie i.f.v. buurtvoorzieningen. Hieruit groeide een permanente samenwerkingsovereenkomst met ASSAM en werd het terrein voorbereid voor de Kinder- en Jongerenwerking Peterbos (zie verder). Op vraag van het bestuur van de Brusselse Haard startte Samenlevingsopbouw Brussel i.s.m. Comité générale d'action des Marolles (CGAM) uit de Marollen in 1991 een eerder grootschalig project in de Brusselse binnenstad. Bedoeling was, over een periode van 5 jaar in 5 blokken van de huisvestingsmaatschappij te starten met een project Sociaal beheer woningen Brusselse Haard (Accompagnement sociale). Een equipe van 4 animatoren ging volgens hoger beschreven principes aan de slag. Ultiem werkdoel was van preventieve aard: door responsabilisering van bewoners onveiligheid in en rond de blokken verhogen en samenleven bevorderen. Jammer genoeg liep het project schipbreuk op intern verzet binnen de administratie van de Brusselse Haard. Na goed 1 jaar maakte de voorzitter aan de samenwerking abrupt een einde. Hierop besloot Samenlevingsopbouw Brussel in eigen beheer dit werkmodel verder uit te testen in de Begijnhofwijk. De blokken Houthulstbos en vooral Timmerwerfkaai werden het toneel voor een huurderswerking in een periode van grote onzekerheid en veranderingen: de renovatie van beide complexen en alle ongemak dat dit met zich meebrengt inzake voorlopige herhuisvesting, aangepaste appartementen voor grote gezinnen, verhoogde huurprijzen en beheer van woningen in een periode volgend op de renovatie. Er werden tevens ervaringen opgedaan met de mogelijkheden en beperkingen van de werking van een huurdersadviesraad. Deze ervaringen werden aangebracht in het debat rond de ordonnantie op huurdersadviesraden (2003).

Opbouwwerk gefocust op leefbaarheid en sociale wijkontwikkeling

In de loop van de jaren 90 zien we bij de overheid een toenemende interesse voor de wijkaanpak of het gebiedsgerichte denken in het beheer van maatschappelijke problemen. De herwaardering van vervallen stadswijken wordt prioritair, ook vanuit politiek oogpunt omdat verloedering en onveiligheid knagen aan de democratische grondslagen van het bestel. Stedenbeleid, al dan niet in relatie met armoedebestrijding en preventie van onveiligheid staat hoog op de agenda en met dat doel voor ogen worden fondsen vrijgemaakt en programma's opgezet. Ook het Brussels Hoofdstedelijk Gewest doet zijn duit in het zakje. Nu het Gewest over een eigen parlement en executieve beschikt kent de globale stadsplanning, via Ontwikkelings- en bestemmingsplannen, hoogtijdagen. Met de hulp van de Europese Federale en Gewestelijke Overheden worden programma's opgezet waaronder de meest gekende: wijkcontracten, initiatiefwijken Urban, SIF, ... Bedoeling is op een integrale en geïntegreerde wijze in samenspraak met de bevolking aan wijkontwikkeling te doen, ten einde de wijken te revitaliseren en de leefbaarheid te verhogen. In het begrip leefbaarheid vallen drie domeinen te onderscheiden: de fysieke kwaliteit van de woonomgeving, de sociale samenhang/ cohesie en - niet opmerkelijk in deze tijd - veiligheid. De acties moeten transversaal zijn en overheden onderling en met privé-initiatief in netwerken bijeenbrengen teneinde een surplus, een synergie te realiseren.

De projecten van Samenlevingsopbouw Brussel in de periode 1996-2001 zijn uiteraard getekend door deze evoluties, al was het maar dat de gebiedsgerichte en bewonersgerichte aanpak van maatschappelijke problemen essentieel zijn voor het bedrijven van opbouwwerk. Dit betekent niet dat ze deze evoluties heeft ondergaan, en wel om twee redenen.

Ten eerste dacht Samenlevingsopbouw Brussel reeds in de tweede helft van de jaren tachtig in termen van wijkontwikkeling. Actief denk- en praktijkwerk kan dit staven. Zich bewust van het feit inzake stedelijke ontwikkeling met een scharnierpunt te maken te hebben werd in 1989 een studiedag georganiseerd rond Stads(v)lucht maakt vrij. Daarin speelde de nieuwe stedelijkheid reeds prominent een rol. In dat zelfde jaar vond een studiebezoek plaats in Noord Frankrijk, geconcentreerd op het daar gangbare grote stedenbeleid **D**éveloppement **S**ocial des **Q**uartiers (DSQ). In 1991 volgde een nieuwe studiedag en een speciaal nummer van Opbouwwerk Brussel rond **B**uurtontwikkeling. Hierin werd ondermeer aandacht besteed aan de eigen praktijk, meer specifiek het DSQ-project in de Anderlechtse Kuregemwijk. Dit project, gecoördineerd door Samenlevingsopbouw Brussel, mikte op de realisatie van een samenwerkings- en overleg-model voor Kuregem, teneinde de sociale achterstand in de wijk op te heffen. Dit vrij ambitieus project, dat uiteindelijk een 4-tal jaar zou lopen was geconcentreerd op een sociaal buurtontwikkelingsprogramma met diverse deelprojecten. Omdat er toen nog geen Belgische budgetten voor stedelijke ontwikkelingsprojecten voorhanden waren, dreef dit op Europese steun. Dit project bracht een nieuwe dynamiek in de wijk, zette Kuregem terug op de Anderlechtse landkaart maar is toch

opnieuw op de klippen gelopen van de complexe Anderlechtse beleidscultuur en administratieve onwil om uitgesleten paden te verlaten. De betrokkenheid van lokale verenigingen was wel groot. Waar bewoners aanvankelijk enthousiast reageerden, bekoelde dit door het uitblijven van visuele realisaties.

Ten tweede heeft Samenlevingsopbouw Brussel er altijd op toegezien haar visie op wijkontwikkeling en leefbaarheid te verankeren in een maatschappij opvatting, gestoeld op rechtvaardigheid en solidariteit met de uitgeslotenen. Wijkontwikkeling is **sociale** wijkontwikkeling. Daaraan gekoppeld leeft het bewustzijn dat leefbaarheid en leefbare wijken bij uitstek normatieve begrippen zijn die niet door iedereen op een zelfde manier ingevuld worden. Of een bepaalde opvatting zich doorzet heeft te maken met macht.

Wat nu volgt is een poging om het projectwerk van Samenlevingsopbouw Brussel sinds de eeuwwisseling te ordenen volgens de indeling die we hoger het begrip leefbaarheid meegaven. Ook in het huidige meerjarenplan 2009 – 2015 wordt er in een aantal projecten nog steeds rond de fysieke en sociale leefbaarheid in wijken gewerkt. We komen daar tot slot even op terug.

Fysieke kwaliteit van de leefomgeving

In vrijwel alle territoria (opbouwwerkgebieden) waarbinnen Samenlevingsopbouw Brussel een werking ontplooit, liepen of lopen er wijkcontracten en soortgelijke programma's. Eén van de hoofdtaken van de opbouwwerker is er zorg voor te dragen dat bewoners de programma's mee richting kunnen geven in de voorbereidingsfase (opmaak basisdossier) en tijdens de uitvoering (via de Plaatselijke Commissie voor Geïntegreerde Ontwikkeling). Niet zelden spelen ze een specifieke rol in projecten die betrekking hebben op het sociaal luik van de wijkcontracten. Opbouwwerkers volgen ook met bijzondere aandacht de ontwikkelings- en bestemmingsplannen die de Brusselse wijken naar de toekomst vorm moeten geven. Verder zijn er een groot aantal punctuele acties i.v.m. de heraanleg van straten en pleinen zoals o.a.: heraanleg Antwerpsesteenweg (Noordwijk), Herzieningslaan (Anderlecht), Pantserstroepensquare en Hooikaai (Begijnhofwijk), Bonneviepark (Molenbeek), park Koningin-Groen (Schaarbeek), etc ... .

De aanblik van wijken is een belangrijk element in de mate waarin een wijk op leefbaarheid scoort. Properheidsacties staan dus hoog op de agenda en dus werden in het recente verleden punctuele acties op touw gezet (opkuisacties, properheidsmanifest, gescheiden huisvuilophaling). Meer positief worden ook inspanningen geleverd om de wijken te verfraaien, o.a. via bloemenacties.

Daar verloedering een belangrijke factor is in het tot stand komen van subjectieve gevoelens van onveiligheid zit dergelijk werk op de wip naar wat we hier gemakshalve veiligheidsprojecten noemen.

Preventie van onveiligheid

Eén episode, die zich weliswaar afspeelde in de periode 1991-1996 maar een grote invloed heeft uitgeoefend en nog altijd uitoefent mag in dit overzicht van 25 jaar Samenlevingsopbouw Brussel niet ontbreken: de projecten rond preventie van onveiligheid, in diverse gemeenten: in het kader van het veiligheidscontract (nu samenlevingscontract). Ook in deze materie heeft Samenlevingsopbouw Brussel een voortrekkersrol vervuld. Wellicht werd deze rol gehonoreerd toen in 1994 een project van Samenlevingsopbouw Brussel in de Begijnhofwijk (rond properheid) genomineerd werd voor de Hein Roethofprijs.

Deze episode begon met een gedegen verkenning van de problematiek via een studie in samenwerking met de Vrije Universiteit Brussel. De titel van de studie **Criminaliteits-preventie en een ontwerp van een lokaal preventiemodel** toonde meteen al de weg aan waar het om ging: een alternatief uitwerken voor het op repressie steunende veiligheidsdenken en een zoektocht naar de intrinsieke merites van het opbouwwerk, een zoektocht naar de preventieve waarde van het opbouwwerkmodel vanuit de intuïtie dat responsabilisering van bewoners in hun leef- en woonomgeving en hoe hen de mogelijkheden verschaffen deze mee te sturen een groot preventief gehalte heeft. Zowel in Brussel stad (buurtoverlast Begijnhofwijk), Schaarbeek (Meldingspunt Brabantwijk) als Anderlecht (City- en fan coaching) werden projecten uitgewerkt. Ook werden deze projecten in relatie gebracht met de reeds bestaande inspanningen op het vlak van sociale begeleiding (cfr. supra).

De Kinder- en Jongerenwerking Peterbos, sinds 2001 erkend als WMKJ (werking maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren) en vanaf juni 2009 niet langer deelwerking van Samenlevingsopbouw Brussel maar voortaan onderdeel van D'BROEJ (De Brusselse Organisatie voor Emancipatie van Jongeren) – de nieuwe fusiezw van de Brusselse WMKJ's – is uit deze kruisbestuiving (vanuit de thematiek jongeren “overlast”) ontstaan. Blikvangers in deze zijn de zaalvoetbal Peterbos United (vanaf 1987), de meisjeswerking en de sterke vrijwilligersploeg.

Ook werd een uitstapje gedaan naar veiligheid binnen en buiten de schoolpoort, via een intensieve begeleidings- en adviseringsopdracht in de Anderlechtse Providence-school. Helaas moet hier opnieuw en niet voor de eerste keer gewezen worden op diverse gemeentebesturen in de rol van onbetrouwbare partners. In 1996 werd Samenlevingsopbouw Brussel voor bewezen diensten bedankt, behalve in Schaarbeek waar nog altijd het Meldingspunt Brabantwijk actief is.

Diversiteit, sociale cohesie en sociaal-artistieke interventies

In de Brusselse wijken, gekenmerkt door diversiteit en getekend door interne spanningen en tegenstellingen wordt het samenleven danig op de proef gesteld. Ook deze niet-materiële, communicatieve factoren beslissen over de mate van leefbaarheid in een wijk en zijn volwaardig onderdeel van een “wijkontwikkelingsprogramma”.

Vanuit de optiek “diversiteit in verbondenheid” heeft Samenlevingsopbouw Brussel rond de eeuwwisseling een veelvoud aan activiteiten ontplooid die allen op hun manier getuigen van een positieve benadering waar het de potenties van een wijk betreft en die zich er op toe leggen, in een voor bewoners toegankelijke vorm, het vreemde in de andere meer vertrouwd te maken. Een opsomming kan hier volstaan, gaande van de meer traditionele buurtfeesten, over manifestaties waar de brug tussen het verleden en het heden van de wijk wordt gelegd (bvb. Van Kassei tot Noordwijk - fototentoonstelling) tot artistieke wijkparcours en sociaal-artistieke en communicatieve projecten. Voorbeelden hiervan zijn: Parcours van ratten en muizen, Nord Gazet (Noordwijk); Alternatief en artistiek Anneessens; Kunstig Kuregem, Videopeople; De constructie van Limiet-Limite (Brabantwijk), wijkgids Brabantwijk.

De verstrengeling van fysieke en sociale leefbaarheid in het meerjarenplan 2009 – 2015

Binnen het programma fysieke en sociale leefbaarheid wordt er de komende meerjarenplanperiode op dit werkspoor verder gewerkt in vier opbouwwerkgebieden : Molenbeek-centrum (binnen Buurthuis Bonnevie), Anneessenswijk - Brussel-centrum (binnen De Buurtwinkel), Brabantwijk - Schaarbeek (binnen het Wijkpartenariaat) en Peterbos - Anderlecht (een samenwerkingsverband met een wmkj Jongerenwerking Peterbos). Binnen de vier opbouwwerkgebieden is er vaak geen strikt onderscheid te maken tussen initiatieven in het kader van fysieke en sociale leefbaarheid. De twee invalshoeken grijpen meestal op elkaar in : via specifieke acties in het kader van de fysieke leefbaarheid met de focus op specifieke vaak wijkgerelateerde thema's of problematieken – zoals een gezondheidsportret (subjectieve gezondheidsbeleving) in de Brabantwijk, een ingroeningsplan in Molenbeek-centrum en een 10-punten wijkprogramma in de Anneessenswijk – wordt er tegelijkertijd gewerkt aan de sociale leefbaarheid. Vertrekkende van de knelpunten die wijkbewoners zelf aanbrengen, wordt er samen met hen naar oplossingen gezocht en dus tegelijkertijd een proces afgelegd. Vaak hebben wijkbewoners echter weinig draagkracht of hechten ze aan het bereiken van resultaten nog weinig geloof. Opbouwwerkers moeten dan ook enige creativiteit aan de dag kunnen leggen om signalen van bewoners te beluisteren en ermee aan de slag te gaan via wijkwandelingen, buurtontbijten, laagdrempelig onthaal, tijdelijke bewonersgroepen, (digitale) wijkkranten, buurtfeesten.

Een hernieuwde focus op het recht op wonen ...

In de aanloop naar het meerjarenplan 2003 – 2008 werd tot een aantal belangrijke accentverschuivingen besloten. Tijdens de evaluatie van het meerjarenplan 1997 – 2001 werd het onderscheid tussen leefbaarheidproblemen en achterstellingproblemen relevant. Onder de laatste soort verstonden we die problemen die zich weliswaar manifesteren op het niveau van de wijk doch die zowel naar problematiek als naar oplossingen wijkoverstijgend zijn. Cruciale hefboomen in de strijd tegen de armoede als arbeid, tewerkstelling en onderwijs werden niet in de prioriteitenlijst opgenomen vanuit het standpunt dat het opbouwwerk, onder de vorm van tijdelijke projecten niet de meest geëigende methodiek was en voorts slechts zeer marginaal kon opereren.

Verder was er de vaststelling dat inzake leefbaarheidproblemen de aandacht vooral was uitgegaan naar het verfraaien van de buurten, ten koste van het wonen voor de minder draagkrachtige doelgroepen. In het licht van het om zich heen grijpende gentrificatie- en sociale verdringingsfenomenen stelde dit een essentieel probleem: zijn we deze processen niet mee aan het organiseren door wijken weer “salonfähig” te maken voor een middenklasse publiek, ten koste van het eigen publiek wier belang we geacht worden te verdedigen? Vandaar dat er resoluut voor geopteerd werd het **recht op wonen** (in de zin van aangepaste en betaalbare huisvesting bekomen voor minder draagkrachtigen) opnieuw tot een kernprioriteit te maken. Dit betekende in de meeste opbouwwerkgebieden een belangrijke accentverschuiving waarbij niet zelden van nul opnieuw diende begonnen te worden. Dit betekende ook werken in een zich steeds scherper manifesterende wooncrisis.

Woonwinkel Molenbeek en Kuregem

In de schoot van Buurthuis Bonnevie is er sinds eind jaren '90 een ganse huisvestingswerking ontwikkeld onder de noemer van een woonwinkel. Een woonwinkel is een laagdrempelige vorm van dienstverlening waar bewoners terecht kunnen voor een ruim aanbod aan informatie ivm wonen (informatie over alle gewestelijke en gemeentelijke maatregelen op het vlak van wonen - zoals sociale huisvesting, sociale verhuurkantoren en premies, juridische informatie, informatie over “wooneducatie”, enz.) en die deze informatiefunctie combineren met uiteenlopende andere diensten zoals een klusjesdienst, een inventaris van leegstand, een inventaris van te huur staande woningen, begeleiding bij het zoeken naar een woning, bemiddeling bij huurconflicten, een uitleendienst, renovatieadvies, woonvormingen,...

In Kuregem werd het thema wonen in de wijk geïntroduceerd aan de hand van een tentoonstellingstrilogie over het verschil in leven en wonen tussen het thuisland en hier. De Brusselse Huisvestingscode (2004) vormde de kapstok om bewoners rond het recht op wonen te informeren en te groeperen. In het kader van het Wijkcontract Raad (2004-2008) werd er met verschillende

samenwerkingspartners rond wonen een woonwinkel opgestart en werd voor de inhoudelijke invulling over het muurtje gekeken naar Molenbeek. Er werd een technisch medewerker aangetrokken die inhoudelijk de vormingsessies rond kleine renovatiewerken en rationeel energiegebruik stoffeert, instaat voor de uitleendienst van bouw materiaal en ook bij bewoners thuis mogelijke renovatiewerken opvolgt. De twee opbouwwerkers in Kuregem schrijven vooral mee aan het procesverhaal dat met bewoners wordt afgelegd en het met hen toewerken naar een beter woonbeleid.

De huidige subsidiëring voor de beide Woonwinkels gebeurt momenteel meestal vanuit verschillende overheden en is vaak maar tijdelijk en soms enkel voor een bepaalde perimeter geldig (indien in kader wijkcontract gesubsidieerd). Deze middelen zijn dus zeer precair en bieden absoluut geen zekerheid tot continuering. Een globaal concept en passende erkenning en subsidiëring dringt zich dus op. Samenlevingsopbouw Brussel wil tijdens het meerjarenplan 2009 – 2015 hiervan werk maken.

Rationeel Energiegebruik

Sinds 2003 heeft Samenlevingsopbouw Brussel een aantal projecten uitgewerkt rond het thema Rationeel Energiegebruik. Een eerste project ging van start in de Chicagowijk. In samenwerking met de Brusselse Haard, Brussel Thuis en het Brussels Instituut voor Milieubeheer (Bim) werd een project gestart in de sociale woonblokken van Houthulstbos en Papenest. In de winter van 2005-2006 startten we een gelijkaardig project in de Noordwijk in samenwerking met huurdersunie Noordwijk (project sociale cohesie) en de Sociale Huisvestingsmaatschappijen Brusselse Haard, Lakense Haard en Gebruo/LOREBRU. Deze projecten zijn in grote lijnen gelijklopend. Via collectieve vormingssessies krijgen individuele bewoner energieadvies op maat. In de Noordwijk worden bovendien individuele energie-audits uitgevoerd. Beide projecten streven er naar zoveel mogelijk met grootverbruikers te werken. Daarnaast worden de sociale huisvestingsmaatschappijen aangespoord om zoveel mogelijk energiebesparende maatregelen uit te voeren. Een derde project ging van start in de winter van 2006-2007 in de Anneessenswijk. In tegenstelling tot de eerdere projecten richtte dit zich nu niet naar de bewoners van sociale woningen maar naar de eigenaars en huurders van private woningen. Ook hier stonden kansarme wijkbewoners centraal.

Op 8 november 2007 vond een studiedag plaats onder de titel *(W)arm Stoken* waarin deze projectervaringen aan het brede publiek en het beleid werden voorgesteld. Energie weegt voor veel gezinnen zwaar op het gezinsbudget. Dit gaat nog meer op voor gezinnen die leven net boven of net onder de armoedegrens. Die zware factuur komt er ons inziens niet zozeer doordat mensen in armoede, geconfronteerd met dure energie, ook nog eens minder zuinig zouden zijn dan anderen. Studies hebben immers aangetoond dat gedrag en huishoudtoestellen verantwoordelijk zijn voor 30% van het energieverbruik terwijl de staat en de inrichting van de woning maar liefst voor 70% bepalend is. Bij mensen die in precaire omstandigheden leven speelt de staat van de woningen

een grote rol. Verder worden bewoners van achtergestelde wijken weinig tot niet op de hoogte gebracht van de mogelijkheden rond rationeel energieverbruik. Aan renovatie- en isolatiepremies geen gebrek, maar je moet weten dat ze bestaan, laat staan dat je zelf over middelen beschikt om er te kunnen beroep op doen. Vandaar het tweeledige doel van deze studiedag: organisaties die werken met mensen die in armoede leven aansporen om toegankelijke projecten rond Rationeel Energiegebruik op te starten. Anderzijds het bevoegde beleid aansporen om de randvoorwaarden te creëren en om in het energiedebat meer aandacht te hebben voor mensen in armoede. Onze studiedag heeft effect gehad : sociale huisvestingsmaatschappijen kunnen voortaan via extra middelen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ook zelf concrete projecten rond rationeel energiegebruik opzetten. En de gevoeligheid bij het beleid voor extra omkadering inzake rationeel energiegebruik van preciaire groepen is eveneens toegenomen.

Huisvestingsdienst Thuislozen

In 2002 werd er op initiatief van toenmalig Vlaams Minister van Welzijn, Mieke Vogels, binnen CAW Archipel een pilotproject “uitbreiding begeleid wonen” opgezet met de bedoeling meer samenwerking en afstemming te bekomen tussen de thuislozensector en de bestaande huisvestingsactoren en OCMW’s. Uit de resultaten van dit project bleek ondermeer dat er een aantal hardnekkige uitsluitingsmechanismen zijn waar thuislozen mee geconfronteerd worden wanneer ze de zoektocht naar een eigen woning aanvatten (oa de moeilijkheid om een huurwaarborg samen te stellen). Onder de vorm van een huisvestingsdienst voor thuislozen binnen de schoot van De Schutting – een dienst beschut wonen van CAW Archipel – besliste Samenlevingsopbouw Brussel om in 2004 dit project verder te zetten en hierbij vooral naar structurele oplossingen te zoeken voor deze uitsluitingsmechanismen. Bij de besprekingen van de nieuwe private huurwet in 2007 zaten we mee rond tafel om te pleiten voor een federaal huurwaarborgfonds. Dit pleidooi is toen echter niet gehoord maar we blijven verder actief op dat vlak en zetten i.s.m. het Centrum voor Gelijke Kansen en Racismebestrijding ook acties op om discriminatie op de private huisvestingsmarkt aan te klagen.

Brusselse Bond Recht op Wonen en Ministerie Wooncrisis

Het recht op wonen realiseren is een ambitieuze zaak. Samenlevingsopbouw Brussel zet zich dan ook in binnen een brede coalitie van mensen, groepen en organisaties die strijd willen leveren om het recht op menswaardig wonen voor de meest kwetsbare groepen daadwerkelijk ook in de praktijk om te zetten en om fundamentele maatregelen af te dwingen die de huidige wooncrisis kunnen indijken (Brusselse Bond voor het Recht op Wonen, Ministerie Wooncrisis, e.a.).

Vanuit onze specifieke opdracht om groepswerk te organiseren, zal Samenlevingsopbouw Brussel de komende meerjarenplanperiode 2009 – 2015 investeren in lokale actieverbanden met maatschappelijk kwetsbare groepen (oa in samenwerking met de verenigingen waar armen het woord nemen en de thuislozensector) met de bedoeling deze groepen mee te nemen in een bredere beweging rond het recht op wonen via ondermeer het Ministerie van de Wooncrisis en de Brusselse Bond voor het Recht op Wonen.

Huurdersadviesraad

In 2003 keurt de Brusselse regering een ordonnantie goed waarin wordt bepaald dat iedere sociale huisvestingsmaatschappij een huurdersadviesraad moet oprichten. Reeds bij de bespreking van deze ordonnantie had Samenlevingsopbouw Brussel – vanuit de ervaring binnen de Brusselse Haard (cfr. supra) – samen met enkele andere middenveldorganisaties actief op het domein van sociale huisvesting opmerkingen gegeven bij het verplichtend karakter en de formele structuur (verkiezingen) van deze uitgewerkte participatievorm van sociale huurders. Na 4 jaar ondersteuning van de huurdersadviesraad binnen de Brusselse Haard beslist Samenlevingsopbouw Brussel in 2008 om deze activiteit stop te zetten vanuit de existentiële vraag of niet geijverd moet worden voor het realiseren van volgende randvoorwaarden in de huidige ordonnantie opdat de huurdersadviesraden beter zouden kunnen functioneren. In de slagkracht van huurderadviesraden spelen de competenties van de afgevaardigden een doorslaggevende rol. (Zwakke) huurderadviesraden moeten dan ook inhoudelijk en methodisch ondersteund worden. Hiertoe zou de Brusselse Federatie van Huurderverenigingen (FEBUL) de nodige middelen moeten krijgen om waar nodig deze ondersteuning te kunnen uitbreiden. Ook de sociale vastgoedmaatschappijen zelf zouden de sociale huurder meer als cliënt moeten beschouwen - als een volwaardige partner volgens de principes van modern management – en vervolgens bereidheid vertonen om de interventiemacht van de huurderadviesraad uit te breiden. De Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij – als voogdij over de erkende sociale vastgoedmaatschappijen – zou haar rol en invloed op dat vlak verder moeten kunnen uitspelen.

Collectief Spaarfonds en Aankoopproject

De huisvestingscrisis is zo ingrijpend dat we vanuit Samenlevingsopbouw Brussel mee willen zoeken naar alternatieve oplossingen onder de vorm van solidariteitsformules (collectief spaarfonds voor eigendomsverwerving, groepsaankopen en solidaire woonprojecten) – zoals het pilootproject in de Finstraat in Molenbeek (Buurthuis Bonnevie). In Kuregem en Schaarbeek zijn in 2009 collectieve spaargroepen opgestart in samenwerking met Ciré (Coordination et Initiatives pour et avec les Réfugiés et Étrangers).

... en op armoedebestrijding

De focus op het recht op wonen betekende in 2003 in de meeste opbouwwerkgebieden een belangrijke accentverschuiving en een nieuwe start waarop in het nieuwe meerjarenplan 2009 – 2015 wordt verder gebouwd. De inspanningen worden ook “verdicht” : niet langer op verschillende terreinen bezig zijn maar mensen en middelen bundelen om betere resultaten te kunnen bekomen. De opbouwwerkers die in het meerjarenplan 2009 – 2015 rond het recht op wonen bezig zijn, vormen voortaan één team en werken gezamenlijk – elk vanuit het eigen project en met eigen accenten – binnen het programma recht op wonen. Dit betekent ook dat we het louter wijkgericht werken binnen dit programma min of meer verlaten en dit ondermeer vanuit de vaststelling dat de huisvestingsproblematiek zich misschien wel op wijkniveau manifesteert maar de oplossingen op een hoger niveau gezocht moeten worden. Wijkontwikkeling als vorm van armoedebestrijding heeft immers beperkingen als die niet gepaard gaan met een wijkoverstijgende sociale politiek. Door het domein wonen uit het territoriale cocon van een opbouwwerkgebied te halen en expliciet binnen het grondrechtenspoor te plaatsen, maken we als Samenlevingsopbouw Brussel voor de komende periode een duidelijker keuze voor **armoedebestrijding**.

Deze expliciete keuze heeft wel gevolgen op het gebiedsgericht werken, zeg maar het klassieke opbouwwerk vanuit wijkontwikkelingsperspectief bekeken. De zeven opbouwwerkgebieden worden voortaan herleid tot vier opbouwwerkgebieden (cfr. supra). Dit betekent dat opbouwwerkgebied Kuregem, opbouwwerkgebied Noordwijk en opbouwwerkgebied Chicagowijk als specifieke entingsplaatsen zijn verdwenen. Dit wil niet zeggen dat er geen opbouwwerktijd meer wordt ingezet in deze gebieden. In Kuregem is de focus van leefbaarheid verschoven naar het recht op wonen met o.a. de ontwikkeling van een woonwinkel (cfr. supra). Wat de Noordwijk en de Chicagowijk betreft is besloten om opbouwwerkers niet langer fysiek aanwezig te laten zijn maar wel om vanuit de Anneessenswijk (De Buurtwinkel) attent te blijven voor (hoofdzakelijk) stedelijke ontwikkelingen en fysieke en sociale leefbaarheidsingrepen in deze twee wijken. De veranderende wijkcontext in zowel de Noordwijk als de Chicagowijk en het alsmear minder lokaal ingebed zijn hebben bijgedragen tot de beslissing om de exclusieve opbouwwerktijd in deze twee wijken stop te zetten.

De expliciete keuze voor armoedebestrijding blijkt ook uit de ruimte die Samenlevingsopbouw Brussel geeft aan de tandem armoede en sociale uitsluiting. In 2001 heeft Samenlevingsopbouw Brussel een **opgeleide ervaringsdeskundige in de armoede en sociale uitsluiting** (gecoacht door ¼-tijds stafmedewerker) aangeworven waardoor de vraag naar de specifieke gevoeligheid binnen Samenlevingsopbouw Brussel voor armoedebestrijding op zich naar boven kwam. Het was niet gemakkelijk om vanuit het perspectief van wijkontwikkeling hier een éénduidig antwoord op te bieden. Gaandeweg en dankzij de verschillende praktijkvormen waarmee we samen met de tandem opgeleide ervaringsdeskundige / coach hebben geëxperimenteerd is armoedebestrijding op zich

opnieuw meer in het vizier gekomen met als uiteindelijk gevolg dat naast het territoriaal opbouwwerk in het nieuwe meerjarenplan 2009 – 2015 ook ruimte is gemaakt voor het categoriaal opbouwwerk onder de algemene noemer toegang tot grondrechten waarborgen voor maatschappelijk kwetsbare groepen en met een specifieke focus op mensen zonder wettig verblijfsstatuut. De focus ligt hier vooral op het sensibiliserend werken rond de complexiteit van het leven in armoede en rond de ondersteuning van mensen zonder wettig verblijfsstatuut.

Om deze zaken inzake armoedebestrijding te realiseren geeft Samenlevingsopbouw Brussel samen met de Brusselse Welzijns- en Gezondheidsraad mee vorm aan het **Brussels Platform Armoede** (een samenwerkingsverband van de zeven erkende Brusselse verenigingen waar armen het woord nemen). De opbouwwerker actief met mensen zonder wettig verblijfsstatuut opereert vanuit De Meeting (onthaal- en steunpunt voor mensen zonder wettig verblijf) – een deelwerking van Link=Brussel vzw (erkend en gesubsidieerd binnen het Minderhedendecreet).